

Franjo Malgaj, Vojni spomini: 1914-1919. Pro-Andy, Maribor, 2009, 272 str., ilustr.

Moderno zgodovinopisje je - tako kot druge znanstvene discipline - fenomen moderne. Za utemeljitelja, "očeta modernega zgodovinopisja" velja Leopold von Ranke. Temelj njegove paradigme je objektivnost, ki je osnovana na kritični analizi virov. S tem je povezana tudi Rankejeva akademska kariera, saj mu je pruska vlada omogočila za tedanje čase nenavadno dolg študij arhivskega gradiva na Dunaju, v Benetkah, Rimu in Firencah. Ker je bil Ranke eden izmed utemeljitev nacionalnega zgodovinopisja, sta bila njegov pristop in on osebno deležna natančnega kritičnega ovrednotenja.¹ Kljub temu se je njegovo poudarjanje uporabe virov obdržalo kot integralni del znanstvenega aparata preučevanja zgodovine. Zaradi pomembnosti virov se je sprožila akcija objavljaj pomembnih arhivalij, ki so imele tako akademske kakor tudi družbenopolitične spodbude. Ena izmed takšnih je delitev na zgodovinske in nezgodovinske narode. Kot je poudaril Franc Kos v predgovoru Gradiva za zgodovino Slovencev v srednjem veku, je z izdajo virov želel opozoriti, da "Slovenci nismo narod brez zgodovine".²

Samo izročilo, ki ga je porodila nemška šola, je prešlo doseg zgodovinske šole. Z objavami virov se je zaradi lažjega dostopa na eni stani povečala kritična masa raziskovalcev in preučevalcev, na drugi strani pa se z objavo omogoči boljšo ohranitev gradiva. Tehnološka revolucija komunikacij je objave virov postavila na novo, široko dostopno platformo. Objave virov na medmrežju pridobivajo na pomenu zaradi svoje dostopnosti brez obveznega poprejšnjega naročila za uporabo arhivskega gradiva in varovanja kulturne dediščine. Na medmrežju so predstavljene objave, ki zanimajo širši krog potencialnih uporabnikov. Te vsebine so po svojem značaju interdisciplinarne (statistike, uradni listi, govori itd.). Ob tem se porajajo številna vprašanja (kot v vseh družbenih segmentih), ki se nanašajo na medmrežje kot pojavu zadnjih dvajsetih let. Predvsem o ovrednotenju gradiva iz vsebinskega in tehničnega vidika. Kljub možnostim, ki jih ponuja sodobna tehnologija, pa verjetno ne bo prišlo do množične digitalizacije, saj je to povezano z ogromnimi stroški, zaradi česar je še toliko bolj pomemben izbor gradiva. V Sloveniji se z objavo virov na medmrežju ukvarja portal slovenskega zgodovinopisja SIstory. Ta se razvija v okviru programa Raziskovalna infrastruktura na In-

¹ Oto Luthar: Rojstvo nacionalne zgodovine. V: Zgodovina historične misli: od Homerja do začetka 21. stoletja. Ljubljana 2006, str. 500-503.

² Franc Kos: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, knj. 1. Ljubljana 1902, str. III. Prim. Štih Peter: Pomen avstrijskih univerz za začetke slovenskega znanstvenega zgodovinopisja. V: Kronika, 2009, str. 213-220.

štitutu za novejšo zgodovino. Portal je Agencija za raziskovalno dejavnost potrdila leta 2006. Njegovo poslanstvo je posredovanje čim širšega nabora vsebin v novem medijsko-tehnološkem formatu.

V Sloveniji kljub temu še zmeraj prevladujejo objave tiskanih virov. Takšna je komentirana objava virov Malgajevih vojnih spominov.³ V obravnavani objavi Malgajevih spominov je Marijan F. Kranjc v uvodni študiji na kratko predstavil Malgajevo življenje, prostor in čas. Pri pripravi spominov je kot tehnični urednik sodeloval Malgajev pranečak Janko Štampfl.

Objava vira je sestavljena iz štirih sklopov: uvodne študije (M. F. Kranjc), prepisa dnevnika, objave "Malgajevih drobnarij" in sklopa, v katerem so priloge s slikami in navedbo uporabljene literature in virov. Z objavo Malgajevih spominov sta Kranjc in Štampfl želela spodbuditi raziskave o prvi svetovni vojni in predvsem po njej pri "boju" za meje tako za zeleno mizo kot na terenu v obliki izvršenih dejstev. Pri slednjem ni mogoče prezreti pomena in vloge, ki jo je imel Franjo Malgaj. Problematika meje na Koroškem je imela neverjeten pomen, saj bežno listanje po avstrijskih časopisih leta 1919 kaže, da je bilo dogajanje na Koroškem stalna rubrika z obsežnimi poročili, mnenji in pričakovanji. V uvodni študiji je bežno predstavljen metodološki pristop za objavo gradiva ter očitran pristop sledenja avtentičnosti zapisa, ki odražajo Malgajevo intelektualno prtljago. V uvodni študiji je nekaj napak⁴ in nedoslednosti.⁵ Zelo pohvalno je arhivsko delo tako v Vojaškem arhivu na Dunaju, kot v Vojnem arhivu v Beogradu. Avtor ugotavlja, da vedenje o Malgaju temelji na pričevanju sodobnikov in znancev, ne pa na sorodnikih, ki so hranili zapise in dnevnike. Ob tem avtor predstavi zanimivo tezo, da je Malgaj storil samomor, kar sooči s pripovedjo Malgajevega osebnega kurirja, ki je trdil, da se je Malgaju pripetila nesreča. Poleg omenjenega si je avtor problemsko zastavil vprašanje o Malgajevem nazivu v avstro-ogrski vojski ter o morebitnem nazivu v slovenski vojski (morebiten naziv stotnik?), s čimer je podal predloge za nadaljnje raziskave.

Objava kljub vsem pomanjkljivostim predstavlja premik pri poznavanju Franja Malgaja, borca za severno mejo. Predstavlja temelj za nadaljnje raziskave, predvsem za Malgajevo vlogo v spopadu na Koroškem in mentaliteto vojskujočih v Veliki vojni (občutenj posameznika z gledišča psihične in fizične izčrpanosti, razčlovečenja vojakov oziroma mehanizacije ubijanja). Travme vojakov, v tem primeru Franja Malgaja, se odražajo v prostodušnih zapisih o smrti in o brezimnih žrtvah topništva. V predstavljeni publikaciji je smiselno rekonstruirano Malgajevo življenje v obdobju 1917-1918. Kljub temu velja opozoriti, da bi Malgajev vpis na

³ Dnevniške zapise Franja Malgaja sta uredila general-major v pokoju Marijan F. Kranjc in Janko Štampfl.

⁴ Na strani 15 je zapisano, da se je sestra Amalija poročila leta 1927, na naslednji strani pa leta 1917. Napake so tudi v nadaljnjem tekstu: na strani 18 je zapisano, da se je Malgaj v Pazinu naučil italijansko, na strani 20 pa je ta trditev zanikana; v opombi 166 je napačno predstavljena zrinjsko-frankopanska zarota; prevod kratice K.u.K., ustaljen prevod kratice v zgodovino pisju je c.kr.; v opombi 185 o današnjem imenu trga Svetega Jurija - od leta 1990 je naselje mesto Šentjur in ne Šentjurij.

⁵ Nedosledna zasnova rodbinskega debela. Ob tem velja opozoriti, da so sorodniki vsi in ne samo tisti, ki obdržijo priimek. "Država SHS ni podpisala krivične mirovne pogodbe z Italijo"- v zgodovino pisju je ustaljen izraz Kraljevina SHS; treba je ločiti med Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (!); mirovna pogodba je bila podpisana 28. 6. 1919 - takrat je bila podpisana mirovna pogodba z Nemčijo, z ostalimi državami Centralnih sil kasneje, kar je za Slovence in Kraljevino SHS zelo pomembno dejstvo. V opombi 90 na strani 85 manjka navedba strani.

Pravno fakulteto Univerze Karla Franca v Gradcu bilo možno preveriti v knjigi imatrikulirancev, saj je moral vsak, ki je študiral, ob prvem vpisu na visokošolski študij vpisati v matriko,¹ kar je možno preveriti v arhivu omenjene univerze.

Tako kot na vseh raziskovalnih področjih je zgodovinar odvisen od virov v najširšem pomenu, ki predstavljajo Arhimedovo točko za postavljanje zgodbe - interpretacijo preteklosti. V tem primeru, kot je poudaril avtor, bi bilo za nove, prelomne vesti o Malgaju treba izvesti obsežno raziskavo na Koroškem ali pa upati na naključno najdbo gradiva zavednega raziskovalca ali intelektualca. Interpretacije so namreč začasno stanje, intelektualna prtljaga breme, ne sme pa biti ovira. Zato so vedno in povsod potrebni stroga kritičnost, zahtevno vrednotenje in navajanje spoznanj drugih; omenjeni nastavki predstavljajo gibalo napredka in razvoja stroke, s čimer si je težko pridobiti priljubljenost, zagotovo pa (samo)spostovanje. Sokrat je rekel, da ne piše, ker se knjige same ne morejo braniti. Danes so, zaradi diferenciranosti in specializiranosti znanja ter delitve sredstev glede na merjene rezultate, objave življenjskega pomena. Zaradi tega bi veljalo reči, knjigo je treba izdelati jasno in korektno, pred tiskom pa celostno in celovito pregledati.

N. B. O "vikend zgodovinarjih", kot so označeni v predgovoru Marijana F. Kranjca (str. 8). Zgodovinarji se med sabo ne ločijo po času ukvarjanja z zgodovino (v najširšem pomenu), ampak po kakovosti opravljenih raziskav, uporabi aparata, strasti in intelektualni prtljagi, kar ustvarja polifonijo zgodovinskih interpretacij.

Željko Oset

Saša Mišić, Albanija: prijatelj i protivnik (Jugoslovenska politika prema Albaniji 1924-1927). Službeni glasnik, Beograd, 2009, 261 str., ilustr.

Odnosi Kraljevine SHS s sosednjo Albanijo v času po prvi svetovni vojni na Slovenskem niso predstavljali ene izmed pomembnejših tem. Večino pozornosti v zunanjepolitičnih odnosih s sosednjimi državami so prežemale druge, za slovenske razmere pomembnejše teme, ki so se v glavnini dotikale dejstva, da meje novonastale države niso bile določene. Kljub temu pa delovanje Kraljevine SHS v Albaniji ni bilo brez posledic na zunanjepolitičnem parketu, kjer so se odvijali dogodki, ki so pomembno vplivali na določitev mej. To lahko trdimo predvsem v primeru meje z Italijo, saj se je vse do podpisa Drugega tiranskega pakta leta 1927 rivalstvo med državama za patronat nad Albanijo odražalo v medsebojnih odnosih. Ivo Banac vlogo jugoslovanske države v Albaniji nekoliko pretenciozno predstavi celo za enega izmed vzrokov za poraz na koroškem plebiscitu oktobra leta 1920. Tega leta so Albanci iz države izgnali italijanske sile, na severni meji pa niso bili enako uspešni. Jugoslovanska vojska je zasedala del albanskega ozemlja ob demarkacijski črti, ki ga je uspešno ubranila. Vojaške operacije so po Bančevem mnenju od glasovanja za Kraljevino SHS odvrnile veliko koroških volivcev, ki so se bali

¹ Prim. Alojz Cindrič: Socialno-gmotne razmere študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918. V: Knafljeva ustanova na Dunaju 1676-2006, Ljubljana-Dunaj 2006, str. 78-79.